

FTAXP: 18.07.41

<https://orcid.org/0009-0004-5409-576X>

<https://orcid.org/0009-0007-4652-9857>

Мұхтар А.А.*, Мәлік М.М., Бейсенбаев С.К.

магистр, оқытушы, М.Әуезов атындағы ОҚЗУ. Шымкент, Қазақстан

магистр, оқытушы, М.Әуезов атындағы ОҚЗУ. Шымкент, Қазақстан

педагогика ғ.д., профессор. М.Әуезов атындағы ОҚЗУ. Шымкент, Қазақстан

ҚАЗІРГІ ӘЛЕМДЕГІ ЭТНО СТИЛЬ БАҒЫТЫНДАҒЫ ТРЕНДТЕР МЕН ПРОЦЕСТЕРДІ ЗЕРТТЕУ ЖӘНЕ ЖОБАЛАУ

***Автор-корреспондент:** aigerimmuxtar@inbox.ru.

Түйін: Мақалада этно стиль және ұлттық құндылық секілді тақырыптар аясында шығармашылық талдау жасалынып, қазақ жастарының араасында этно дизайнды жаңа бағытта жарнама жасау баяндалып, ұлттық киімізді күнделікті гардеробта қолдану мүмкіндіктері қарастырылды. Қазіргі таңда этно стильдің орны ерекше, өйткені ол ұлттық мәдениеттердің бірегейлігін сақтап, заманауи қоғамға бейімделу процесінде маңызды рөл атқарады. Этно стильдің трендтері мен процестері жаһандану мен мәдени интеграцияның әсерінен үнемі өзгеріп отырады. Қазақстанда этно стильдің дамуы ұлттық киімдер мен дәстүрлерді жаңғырту, мәдени мұраны сақтау және әлемдік мәдениетке қосқан үлес ретінде қарастырылады. Бұл бағыттың сән индустриясында, экономикада және қоғамда алатын орны маңызды, өйткені ол ұлттық идентификацияны нығайтып, жаңа мүмкіндіктер мен даму жолдарын ашуға ықпал етеді. Этно стильдің болашағы жастардың шығармашылығында, инновациялық шешімдерде және мәдени алмасуда жатыр, әрі бұл бағыттың дамуы ұлттық дәстүрлерді жаңғыртып, әлемге танытуда маңызды қадам болмақ.

Кілт сөздер: этно стиль, топтама, кестелеу, ұлттық құндылық, сән, шығармашылық, материал, ою-өрнек, сән, жаңа бағыт, тренд, мәдени мұра, мәдениет

MPHTI: 18.07.41

<https://orcid.org/0009-0004-5409-576X>

<https://orcid.org/0009-0007-4652-9857>

Мұхтар А.А.*, Мәлік М.М., Бейсенбаев С.К.

магистр, преподаватель, ЮКИУ им.М.Ауэзова. Шымкент, Қазақстан

магистр, преподаватель, ЮКИУ им.М.Ауэзова. Шымкент, Қазақстан

д.педагог.н., профессор, ЮКИУ им.М.Ауэзова. Шымкент, Казахстан

ИЗУЧЕНИЕ И ПРОЕКТИРОВАНИЕ ТРЕНДОВ И ПРОЦЕССОВ В ЭТНО-СТИЛЕ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

***Автор-корреспондент:** aigerimmuxtar@inbox.ru.

Аннотация: В статье проведен творческий анализ на темы этно-стиля и национальных ценностей, рассмотрены возможности продвижения этно-дизайна в новом направлении среди казахской молодежи, а также использование национальной одежды в повседневном гардеробе. В настоящее время этно-стиль занимает особое место, так как он играет важную роль в сохранении уникальности национальных культур и адаптации их к современному обществу. Тренды и процессы этно-стиля постоянно изменяются под влиянием глобализации и культурной интеграции. Развитие этно-стиля в Казахстане

рассматривается как процесс возрождения национальных костюмов и традиций, сохранения культурного наследия и внесения вклада в мировую культуру. Это направление имеет значительное значение в модной индустрии, экономике и обществе, так как оно способствует укреплению национальной идентичности, открывает новые возможности и пути развития. Будущее этно-стиля заключается в творчестве молодежи, инновационных решениях и культурном обмене, а также в том, что развитие этого направления способствует возрождению и популяризации национальных традиций в мире.

Ключевые слова: этно-стиль, коллекция, вышивка, национальные ценности, мода, творчество, материал, орнамент, тренды, культурное наследие, культура.

IRSTI: 18.07.41

<https://orcid.org/0009-0004-5409-576X>

<https://orcid.org/0009-0007-4652-9857>

Mukhtar A.A.*, Malik M.M., Beisenbaev S.K.

master's degree teacher, M.Auezov SKRU. Shymkent, Kazakhstan

master's degree teacher, M.Auezov SKRU. Shymkent, Kazakhstan

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, M.Auezov SKRU. Shymkent, Kazakhstan

RESEARCH AND DESIGN OF TRENDS AND PROCESSES IN THE ETHNO STYLE DIRECTION IN THE MODERN WORLD

***Corresponding - author:** aigerimmuxtar@inbox.ru.

Abstract: The article provides a creative analysis of the topics of ethno-style and national values, explores the possibilities of promoting ethno-design in a new direction among Kazakh youth, as well as the use of national clothing in daily wardrobes. Today, ethno-style occupies a special place, as it plays an important role in preserving the uniqueness of national cultures and adapting them to modern society. Ethno-style trends and processes constantly change under the influence of globalization and cultural integration. The development of ethno-style in Kazakhstan is viewed as the revival of national costumes and traditions, the preservation of cultural heritage, and the contribution to world culture. This direction holds significant value in the fashion industry, economy, and society as it strengthens national identity and opens new opportunities and paths for development. The future of ethno-style lies in the creativity of youth, innovative solutions, and cultural exchange, and its development plays an important role in the revival and popularization of national traditions worldwide.

Keywords: ethno-style, collection, embroidery, national values, fashion, creativity, material, ornament, trends, cultural heritage, culture.

Kіріспе

Сән белгілі бір тарихи кезеңдегі әлеуметтік-мәдени үдерістердің көрінісі болып келген. ХХІ ғасыр да, бір жағынан, жаһандану мен біріздендіру үдерістерімен сипатталса, екінші жағынан, этникалық бірегейлікті іздеумен ерекшеленеді. Дәстүрлі мәдениетті сақтау бүгінгі таңда басты үрдістердің біріне айналды. Дәстүрлі қолөнер түрлерін дамыту, халықтық фестивальдер өткізу, жаппай тұтыну тауарларында этникалық элементтерді пайдалану халық мәдениетіне назар аударып, оны танымал етудің жолдары ретінде қарастырылады. Заманауи сән осының бір мысалы бола алады. Бір жағынан, ол тұтынушылардың сұранысын білдірсе, екінші жағынан, дәстүрлі мәдениетке тән әлеуметтік және мәдени құндылықтарды жеткізеді. Бұл мәселе өзекті болып табылады, өйткені қазіргі этно сәні аталған үрдістердің айқын көрінісі. Мақаланың мақсаты – дәстүрлі ұлттық мәдениетіміздің заманауи сәнде қолданылуын талдау. Бұл мәселе көптеген зерттеушілердің

еңбектерінде қарастырылған. Халел Арғынбаев және Нұрсан Әлімбаев еңбектерінде қазақ әйелдерінің ғұрыптық белдіктері, алқымшалары, бас киімдеріндегі кесте өрнектерінің мағынасына және ою-өрнек өнеріндегі әмбебап бейнелерді түсіндіруге арналған. Қазіргі мерекелік киім мәселелерін этнографиялық дәлдік пен эстетикалық кемелдік тұрғысынан қарастырған. Бүгінде Қазақстан дизайнерлері өз топтамаларында этникалық элементтердің алуан түрін белсенді қолданады. Олар дәстүрлі ұлттық костюмнен шабыт алады. Қазіргі таңда, дизайнерлеріміздің пікірінше, жастар костюмі (әсіресе әйелдер киімі) бірнеше қызмет атқарады: ол әрі тұрмыстық қажеттілікке арналған, әрі сәнді әдемі киім. Сонымен қатар, оның символдар мен белгілер арқылы берілетін терең семантикалық мазмұны бар. Қазақ ұлттық костюмін жасау үдерісі түрлі ұйымдардың назарында. Солардың бірі – Алматы қаласындағы Дәстүрлі өнер орталығы. Бұл орталық қазақ ұлттық костюмін зерттеуге бағытталған көптеген іс-шаралар өткізді. 2016 жылы «Қазақ ұлттық киімдерінің дәстүрі» көрмесі ұйымдастырылды. Бұл көрмеде қазақтың ұлттық киімдері мен сән үлгілері ұсынылды. Көрмеде қазақтың дәстүрлі киімдерінің әртүрлі түрлері, олардың тарихы мен мағынасы көрсетілді. Қолөнер бұйымдары, ою-өрнектер және ұлттық киімдердің жаңартылған үлгілері ұсынылды. 2017 жылы «Қазақтың дәстүрлі өнері» фестивалі өтті. Орталықтың ұйымдастыруымен өткен бұл фестивальда ұлттық киімдер, текемет тоқу, кілем өру, зергерлік бұйымдар мен басқа да қолөнер түрлері көрсетілді. Бұл шарада қазақ халқының мәдени мұрасы мен қолөнері кеңінен таныстырылды. Сондай-ақ, ұлттық киімдер мен қолөнер бұйымдарын жасайтын шеберлер мен дизайнерлер өз жұмыстарын көрсетті.

2018 жылы «Ұлттық киімдер: тарихы мен эволюциясы» семинары өтіп, онда Семинарда қазақтың ұлттық киімдері мен олардың эволюциясы, мәдени және әлеуметтік мәні туралы баяндамалар жасалды. Семинарға этнографтар, дизайнерлер, қолөнершілер, мәдениеттанушылар қатысты. Бұл шара ұлттық киімдердің заманауи сәнмен байланысын түсінуге мүмкіндік берді. 2021 жылы «Ұлттық киімнің сәндегі рөлі» сән шоуы өткізілді. Орталықтың ұйымдастыруымен өткізілген бұл сән шоуында қазақтың ұлттық киімдері заманауи сән үлгілерімен үйлесім тапты. Шоу барысында қазақтың дәстүрлі киімдерін қазіргі заманға сай жаңартып, сән әлемінде қалай қолдануға болатыны көрсетілді. 2022 жылы «Қазақтың ұлттық киімі және оның өнері» халықаралық конференциясы болды. Бұл конференцияда қазақтың ұлттық киімдері мен қолөнерінің әлемдік мәдениеттегі орнын талқылау үшін этнографтар мен дизайнерлер жиналды. Конференция барысында қазақтың ұлттық киімдерінің мәдени маңызы мен олардың заманауи қоғамдағы орны туралы баяндамалар жасалды. Бұл іс-шара ұлттық киімдердің сән индустриясындағы орнын таныстыруға бағытталды. Алматы қаласындағы «Дәстүрлі өнер» орталығы әртүрлі көрмелер, фестивальдер, семинарлар мен мастер-класстар ұйымдастырып, қазақтың ұлттық киімдері мен қолөнерін кеңінен насихаттап келеді. Бұл іс-шаралар ұлттық мәдениетімізді сақтау мен жаңғыртуға ықпал етуде үлкен рөл атқарады. [1,161-163].

Қазіргі қазақ ұлттық костюмінің ең танымал дизайнерлерінің бірі - Аида Кауменова. 2010 жылдан бастап ол «Қазақтың ұлттық киімі» атты фестивалін өткізді. Бұл шара қазақтың дәстүрлі ұлттық киімдерін көрсетуге бағытталған. Аида Кауменова ұлттық киімдердің сән әлеміндегі рөлін арттыру үшін түрлі дизайнерлер мен қолөнершілерді жинап, қазақтың киімдерін жаңаша формада танытуға тырысты. Бұл фестивальдерде қазақтың дәстүрлі киімдерімен бірге, оларды қазіргі заман талабына сай өзгертіп, заманауи стильде көрсететін дизайнерлердің жұмыстарын көруге болды. Ұлттық костюмдерді жаңғыртумен қатар, ол дәстүрлі стильдегі әйелдер көйлектері, алжапқыштар мен сырт киімдер ұсынады. Жоғарыда атап өткендей, «олардың барлығы талғамымен, түсімен, матасының құрылымымен және қолдан жасалған әшекейлерімен ерекшеленеді».

Аида Кауменова халық костюмінің әрбір элементі мұқият ойластырылған және өзіндік мақсаты бар екенін айтады. Оның пікірінше, қазақ этникалық киімінің ерекшелігі халықтың менталитетіне байланысты. Қазақтар - табиғатпен үйлесімде өмір сүретін сабырлы халық.

Бұл олардың киімінде көрініс табады: практикалық, қарапайым және артық бөлшектерсіз. Аида Кауменова қолдан тоқылған маталарды емес, өндірістік маталарды пайдаланады, себебі оның киімдері күнделікті өмірде кеңінен қолданылатындықтан, бағасын қолжетімді етуге тырысады. Жоғарыда атап өткендей, ол Индонезия мен Қытайда өндірілген заманауи маталарды пайдаланып, дәстүрлі этно стиліндегі көйлектер жасайды. Сондай-ақ «бархат» матасы формасы мен бөлшектері жағынан этнографиялық дәлдікке ие бола отырып, түс шешімдерінің ерекшелігі арқасында жас қыздардың гардеробындағы пальто іспетті маңызды киімге айналды. Ол «Kaumenova Fashion House» атты сән үйінің негізін қалады. Бұл сән үйі шынайы халық киімінің зертханасына айналды.

Оның қызметі ұлттық костюм фестивальдерін өткізуге, ұлттық және халықаралық көрмелерге қатысуға, жастармен жұмыс істеуге, жобалар әзірлеуге, ұлттық және республикалық гранттар алуға, семинарлар мен шеберлік сабақтарын ұйымдастыруға зор үлес қосты.

«Қазақстанның сән апталығы» - Қазақстандағы ең ірі сән шараларының бірі болып табылады. Бұл апталық әдетте сән әлемі мен өнерге қызығушылық танытатын адамдар үшін маңызды оқиға болып есептеледі. Шараның мақсаты - отандық дизайнерлердің туындыларын көрсету, ұлттық сән мен заманауи стильді біріктіру, сондай-ақ Қазақстанның сән индустриясын халықаралық деңгейде таныту. Бұл шараға Аида Кауменова да қатысты.

Материалдармен әдістер

Теориялық талдау

Заманауи этностильдің негізгі ерекшелігі - түрлі әлеуметтік және мәдени нормалардың тең құқылы түрде өмір сүруіне деген ұмтылыс болып табылады. Мода тұрғысынан қарағанда, этностиль қарама-қайшылық ретінде емес, әртүрлі заманауи үрдістер ретінде бағаланып, ерекше «стильдер мен құндылықтардың архивін» құрайды. Бұл туралы Жиль Липоветский «дирижерлік» біркелкі сәннен, «ашық» модаға ауысуды сипаттай отырып, қазіргі сәннің ойын тәрізді логикасын, яғни «киім модельдері арасындағы таңдау ғана емес, әлемге өзін көрсету әдістері арасындағы таңдау» деп түсіндіреді. Сонымен қатар, заманауи сәнде ұлттық киімдердің, тарихи көркем стильдер мен қазіргі мәдениеттің түрлі түстер палитрасы ретінде қолданылатынын атап өтеді.

Мәдениетте дәстүрлер мен мәдени үлгілер орталық рөл атқарса, модада осы дәстүрлердің маңызы өзгереді. Моданың жанашылдығы көбінесе ұлттық дәстүрлердің өзектендірілуі арқылы көрініс табады. А.Гофман модадағы инновацияның бір түрі ретінде дәстүрлерді жаңартып, жаңа контексте қайта ойластыруды айтады. Бұл үрдіс арқылы өткеннің сәндік және мәдени образдары қайта жаңғыртып, жаңаша түсіндірмелермен беріледі. Сән мен мәдениеттің байланысы тығыз болғанымен, кейде осы екі жүйенің дамуында сәл сәйкессіздік байқалады. Мода, оның ойындық сипаты арқасында, мәдени кодтарды жаңа контексте қайта жандандырады. Бұл жағдайда, өткен дәуірлерден қалған мәдени іздер жойылмайды, керісінше олар келесі ұрпақтар үшін жаңа мағына мен функцияларға ие болады. Мода дәстүрлерді еске салып қана қоймай, оларды жаңартып, терең мәдени мағына беруге мүмкіндік береді. Этностиль қазіргі қоғам үшін тек мәдени мұраның бөлігі ғана емес, сонымен бірге заманауи өмірде қажеттілікті қамтамасыз ететін құрал ретінде маңызды болып отыр. Этникалық трендтер бүгінгі таңда тек дәстүрлі мәдениеттің көрінісі ретінде ғана емес, сонымен қатар экология мен табиғатпен байланыс орнататын ерекше тұжырымдама ретінде дамып келеді. Этникалық элементтерге қызығушылық бүкіл қоғамның әртүрлі салаларында байқалады. Бұл тренд тек сәнде ғана емес, сонымен қатар интерьер дизайнды, ландшафт дизайнды, музыкада және қолөнерде де көрініс табады [2,87-95].

Этностиль мен ұлттық стиль - бұл екі түрлі ұғым. Ұлттық стиль дәстүрлерді, оларды жалпы түсінікпен және интерпретациямен байланыстырады. Ал этностиль көбінесе нақты

бір мәдениеттің түсі мен экологиялық аспектілеріне сүйенеді. Этностильде ұлттық киімдердің тарихы мен формасын реконструкциялау емес, адам мен табиғат арасындағы гармонияны көрсету идеясы жатыр. Этностильдің құрамдас бөлігі ретінде фольклорлық стиль (фольк-стиль) заманауи сәнде үлкен орын алады. Бұл стиль ұлттық киімдердің элементтерін, мысалы, халықтық кестелерді, тоқымаларды, табиғи маталарды қолданады. Фольклорлық стиль романтикалық сипатта болуы мүмкін, және кейде ол фантазия стилімен үйлеседі. Бұл стильдің ерекшелігі - табиғи материалдарды қолдану және экологиялық тұрғыдан таза аксессуарлар мен әшекейлерді енгізу. Сонымен қатар, фольклорлық стильде халықтық киімдер мен олардың құрылымы ғана емес, адамның өмірге деген оптимистік көзқарасы да сақталады. Фольклорлық стильдің дамуы XX ғасырдың 30-жылдарынан басталып, 1970-жылдардағы күнделікті киімдерде кеңінен қолданыс тапты. Мұның барлығы этностильдің тек сән әлемінде ғана емес, жалпы дизайндегі ерекше тренд екенін көрсетеді.

Этникалық бағыт тек сән көрсетілімдерінде ғана емес, сонымен қатар көше сәнінде танымал болып отыр. Этникалық элементтерді пайдалану арқылы қазіргі заманғы дизайнерлер сәнді әрі функционалды киімдер жасайды. Этностиль қазіргі қоғамдағы экологиялық ойлау мен адам мен табиғат арасындағы үйлесімділік идеяларын негізге алады. Заманауи этностиль тек ұлттық мәдениеттің сақталуы мен жаңғыртылуы ғана емес, қазіргі қоғамның өзекті мәселелеріне жауап ретінде де дамып келеді. Этностиль заманауи сәннің маңызды бөлігі ретінде түрлі мәдениеттердің үйлесімін көрсетіп, тарих пен қазіргі уақытты байланыстырып тұр [3,92-95].

Қазіргі сән әлемі өзін-өзі білдірудің жаңа формаларын белсенді түрде іздеп, әртүрлі халықтардың мәдени мұрасына назар аударып, этникалық стильді дамытып жатыр. Этностильдегі киімдер тек тартымды және ыңғайлы ғана емес, сонымен бірге терең мағынаға ие болып, инновациялар мен дәстүрлердің үйлесімділігін білдіреді. Зерттеу процесінде авторлар ресейлік дизайнерлердің қазақ костюмының ұлттық мотивтеріне қызығушылық танытатынын анықтады, бірақ оның визуалды кодтары әлі де жеткілікті түрде зерттелмеген. Оларға композиция мен ырғақтық құрылым, көркемдік құрылым ерекшеліктері, декоративтік шешімдер мен семантикалық ерекшеліктер жатады. Қазақ этникалық ерекшеліктерін зерттеу авторларға халықтық элементтер, классикалық түстік шешімдер мен ою-өрнектерді үйлестіре отырып, заманауи формалардағы киімдерден тұратын мини-коллекцияны әзірлеуге шығармашылық негіз берді.

Зерттеу әдістері. Қазақстанда этностильдің заманауи сән әлемінде орны айтарлықтай өсіп келеді. Ұлттық киімдер мен мәдени элементтер қазіргі заманғы сәнде жаңаша әрі стильді түрде көрініс табууда. Этностиль Қазақстанда тек сәндік емес, мәдениет, тарих және ұлттық ерекшелікті сақтау тұрғысынан да маңызды болып отыр. Қазақстандағы заманауи этностильдің негізгі трендтері төменде қарастырылады.

1. Ұлттық ою-өрнектер мен қолөнерді қайта жаңғырту. Қазақстанда этностильдің басты элементтерінің бірі - дәстүрлі ою-өрнектер мен қолөнер. Осы элементтер қазіргі заманауи киімдер мен аксессуарларда қайта жаңғырып, ұлттық ерекшеліктерді көрсету үшін қолданылуда. Мысалы:

Кестелеу мен тоқымашылық - қазақтың ұлттық қолөнерінде маңызды орын алады. Заманауи дизайнерлер бұл элементтерді көйлектерде, жеңіл сырт киімдерде, аксессуарларда қолдануда. Қазақ ою-өрнектері - шапан, камзол, ұзын етек көйлектерде жиі қолданылып, киімдерге сәнді әрі ұлттық сипат береді.

2. Этно-шик және эко-сән. Қазіргі кезде экологиялық тұрақтылық маңызды трендтердің бірі болып табылады. Қазақстанда этностильдің көпшілігі табиғи материалдардан, мысалы, жүннен, түйе жүнінен, қой терісінен және қазақтың дәстүрлі мата түрлерінен жасалады. Сонымен қатар, қолмен жасалған киімдерге сұраныс артуда. Эко-сән мен этностильдің бірлесуі ұлттық киімдерді тек сәндік мақсатта ғана емес, табиғатқа құрметпен қарайтын, экологиялық таза материалдарды пайдаланатын киімдер жасауға бағыттайды.

3. Қазіргі заманғы түсініктемелер мен заманауи пішіндер. Қазақтың дәстүрлі киімдері заманауи пішіндер мен стильдерге бейімделіп жатыр. Мұның ең айқын мысалдары:

- Қазақтың ұлттық жейделері (қалпақ, шапан, кеудеше) заманауи сәнде жаңа пішінде қайта туындап, жастар арасында танымал болуда. Бұл киімдер неғұрлым кең және жеңіл болып жасалып, қазіргі заманғы сәнге сай болады.

- Ұлттық үлгіде кесілген көйлектер - ұлттық оюлармен безендірілген, бірақ қазіргі заманғы пішіндер мен кескіндермен жасалған топтамалар. Бұл киімдер әсіресе жастар арасында жиі кездеседі.

4. Ұлттық стильдегі аксессуарлар мен зергерлік бұйымдар. Қазақстанда этностильді толықтыру үшін ұлттық зергерлік бұйымдар мен аксессуарлар маңызды рөл атқарады. Дизайнерлер ұлттық құнды белгілерді сақтай отырып, оларды қазіргі заманғы сәнге қосады:

- Қазақтың күміс моншақтары мен шолпы сияқты дәстүрлі зергерлік бұйымдары бүгінгі күнге сай өзгертіліп, сән көрсетілімдерінде танымал болуда.

- Қазақтың кийізден жасалған бас киімдері, сақина мен құрсақ сияқты тарихи элементтер заманауи сәнде ерекше орын алып келеді.

5. Қазақтың дәстүрлі маталары мен киімдерін қолдану. Қазіргі қазақ дизайнерлері ұлттық киімдердің негізгі элементтерін заманауи үлгіде қолданады. Шұға, жиек, барқыт сияқты қазақтың дәстүрлі маталары киімдерде жаңа стильдермен үйлесім табуда.

- Қазақ шапандары мен камзолдар - қазіргі дизайнерлердің шығармашылықтарында стильді және сәнді түрде жаңғыруда.

- Сағыз, шеберлік элементтері - ұлттық нақыштағы киімдерге тән классикалық элементтер, сондай-ақ қазіргі сән талаптарына сай болуы үшін жаңартылған үлгілер.

6. Көпмәдениеттілік және этникалық фьюжн. Қазақстандағы этностильдің тағы бір маңызды тренді - көпмәдениеттілік. Қазақстанның түрлі ұлт өкілдерінің мәдениетінің тоғысуы қазіргі заманғы сәнде де көрініс табуда. Қазақ дизайнерлері өз шығармашылықтарын тек қазақ мәдениетімен ғана шектемей, әлемнің басқа этникалық стильдерімен біріктіреді: Этно-фьюжн - қазақ, түркі, орыс және басқа да мәдениеттердің элементтерін біріктіретін сән топтамалары танымал. Бұл сән үрдісі түрлі этникалық топтардың дәстүрлерін бір киімде үйлестіреді. Жастар сәні мен қалалық этно - заманауи жастар арасында ұлттық киімдер мен этникалық элементтерді біріктіріп, өздерін көрсету трендке айналуда.

8. Киімде ұлттық тарих пен дәстүрлерді сақтау. Заманауи этностильде қазақ халқының дәстүрлерін сақтау өте маңызды. Осы тұрғыда ұлттық киімдердің функционалдығы мен символизмін заманауи тұрғыдан түсінуге талпынған дизайнерлер көп:

9. Киімдегі символизм - қазақ киімдеріндегі түрлі элементтер (мысалы, өрнектер, түстер) халықтың рухани дүниесі мен тарихын бейнелейді. Заманауи сән бұл дәстүрлерді сақтай отырып, киімдерге жаңа мағына мен стиль береді. Қазақстандағы заманауи этностиль этникалық мұраны сақтаумен қатар, сән әлемінде жаңаша түсініктер мен стильдерді қалыптастырып отыр. Ұлттық элементтер мен дәстүрлі колөнерді қазіргі заманғы трендтермен үйлестіре отырып, қазақ дизайнерлері әлемдік сән сахнасында өз орнын табуда. Бұл үрдіс тек сәнде ғана емес, мәдениеттің барлық салаларында да көрініс табуда, бұл қазақ халқының бай мұрасына деген құрметтің бір көрінісі [4,113-115].

Дәстүрлі халықтық костюм негізінде киім жасау қазіргі заманғы киімнің даму перспективаларын, оның силуэт формаларын, пропорцияларын, ассортиментін, конструктивті және колористикалық ерекшеліктерін, сондай-ақ бөлшектерін зерттеуді қарастырады. Басқа дәстүрлер әрдайым заманауи костюмде лайықты сынуды таба бермейді. Сәтсіздіктер бастапқы көзге дұрыс емес немесе үстірт көзқараспен пайда болады. Қазіргі заманғы пәндік шығармашылық тілдің нақтылығына және мағынаның көп мағыналылығына, материалдың жалаңаштығына және оны болашаққа айналдырған және сонымен бірге өткенді үнемі еске түсіретін белгілі бір жаңа материалға айналдыруға деген ұмтылысымен

ерекшеленеді. Қазіргі заманғы өнердің басты ерекшеліктерінің бірі-эклетика және архетиптерге сілтемелер. Әр түрлі дәуірлер мен стильдердің элементтері костюмдерге, шаштар мен әшекейлерге кезек-кезек еніп, заманауи сәндеу белгілерімен, жаңа материалдармен, техникалық жетістіктермен үйлеседі [5,66-68].

Тәжірибелік бөлім. Шығармашылық мамандарын даярлауда жаңа технологияларды қолданудың теориялық ережелерін тексеру және практикалық әлеуетін бағалау үшін «Мәдениет және өнер» факультетінің, «Бейнелеу өнері және дизайн» кафедрасында «6В02170 – Сән дизайн» білім беру бағдарламасы бойынша білім алып жатқан студенттерге пилоттық зерттеу жүргізілді. Зерттеуге «Бейіндік дизайн элементтері мен үрдістері», «Сәндегі инновациялық технологиялар» бағыттары бойынша білім алатын 2-4 курстың 29 студенті қатысты. Зерттеудің мақсаты білім алушылардың оқу материалын игеру сапасына және білім алушылардың шығармашылық ойлауын дамытуға әсерін бағалау болды.

Тәжірибе аясында студенттерге бірінші кезеңге заманауи дизайнда қолданылатын этникалық мотивтердің трансформация тәсілдерін зерттеу және материалдар мен технологиялық шешімдерді негіздеу тапсырмалары берілді. Екінші кезеңде қазақ ұлттық киім элементтерін талдау және эскиздік жоба дайындау тапсырмаларымен толықтырылды. Жұмыс барысында студенттердің белсенділігіне бақылау жүргізілді, сондай-ақ кері байланыс жиналды.

Тәжірибелік сабақ этно стиль бағытындағы инновациялық жаңалықтарды, жаңа тенденцияларды білім беру тәжірибесіне енгізу студенттердің ұлттық киімді жаңалау және жаңғырту тұрғысынан мотивациясын арттырып қана қоймай, олардың күрделі визуалды шешімдерді қалыптастыруға ықпал ететінін растады.

Нәтижелер мен талқылау

Зерттеу барысында этникалық стильдің қазіргі сән әлеміндегі рөлі мен даму тенденциялары, сондай-ақ оның мәдени және эстетикалық мәні терең талданды. Этникалық стильдің өзекті аспектілері, оның тарихы мен бүгінде сән индустриясындағы орны зерттелді. Бұл процесс көпқабатты және жан-жақты болды, өйткені этно стиль тек киімдер мен аксессуарларды емес, бүкіл мәдениет, қоғам және оның әртүрлі элементтерін қамтиды.

Этникалық стильдің негізгі ерекшеліктері: Этникалық стиль киімдері көбінесе қарапайымдық, геометриялық қиыспен, көпқабаттылықпен және декоративті элементтермен сипатталады. Бұл стильдің басты ерекшелігі – ұлттық болмыс пен оның әлеуметтік, экологиялық контекстін көрсету, сонымен қатар заманауи қоғамға бейімделу. Этникалық мотивтер киімдерде, аксессуарларда, тіпті интерьерде қолданылып, адам мен табиғат арасындағы гармонияны көрсетуге ұмтылады [6,16-20].

Этникалық стильдің уақыт пен кеңістік аясында эволюциясы: этникалық стиль алғаш рет XX ғасырдың 60-жылдары хиппи қозғалысымен сәнге енген болса, оның түптамасы XIX ғасырдың басынан бастап өнер мен мәдениетте көрініс табады. Поль Пуаре мен Габриэль Шанель сынды әлемдік деңгейдегі дизайнерлердің орыс мәдениетіне негізделген шығармалары этникалық стильдің басты тіректері болып табылады.

Қазіргі заманғы этникалық стиль және оның функционалдығы: бүгінгі күнде этникалық стиль тек сәнді киімдер ғана емес, сонымен бірге ұлттық мәдениеттің, дәстүрлердің және экологиялық сананың тұжырымдамасы болып отыр. Бұл стиль әлеуметтік жауапкершілік пен тұрақтылыққа бағытталған тұтыну үрдісін құруда маңызды рөл атқарады.

Этникалық стильдің тек сәнмен шектелмей, мәдениеттің маңызды бөлігіне айналғаны маңызды. Сән индустриясы жаһандану мен технологиялық дамудың ықпалымен үнемі өзгеріп отырады. Алайда, этникалық стильдің түпнұсқалығын сақтап, ұлттық дәстүрлерді қайта жаңғырту қажеттілігі артып келеді. Бұл талап тек киімдер мен аксессуарларда ғана емес, бүкіл әлеуметтік құндылықтар мен экологиялық санада да көрініс табуы тиіс. Сондай-ақ, зерттеу барысында этникалық стильдің тек көркемдік элементтерін қайта жаңғырту ғана

емес, оның мағынасы мен мәнін тереңірек түсінуге деген ұмтылыс байқалды. Сәнді киімдердегі этникалық мотивтер қазіргі заманғы технологиялар мен инновациялармен үйлесіп, ұлттық мұраларды сақтай отырып, заманауи мәдениетке енгізіледі. Соңында, этникалық стильдің болашағы экологиялық мәселелер мен әлеуметтік жауапкершілікке негізделген тұтынушылық мәдениетпен тығыз байланысты. Бұл стильдің маңызды рөлі – ұлттық мәдениетті жаңғыртып қана қоймай, адам мен табиғат арасындағы үйлесімділік идеясын қалыптастыруда. [7,46-51].

Аутентикалық қазақ ұлттық киімдері әлі күнге дейін ежелгі дәстүрлер бойынша, қой жүні, жібек және жануар терілері пайдаланыла отырып жасалады. Осы ретте этникалық, экономикалық және климаттық факторлар ескеріледі. Қазақ костюмінің дамуына көшпелі өмір салты, дала климаты және діни сенімдер елеулі әсер етті. Мұндай киімдер функционалды болып, қолайсыз табиғи жағдайлардан қорғай отырып, атқа мінгенде ыңғайлылықты қамтамасыз етті. Киімнің сапасы мен әртүрлі бөлшектері оның иесінің әлеуметтік мәртебесі мен белгілі бір руға немесе тайпаға жататынын көрсететін белгі болды. Әйелдердің киімдеріне жеңіл көйлектер мен жібек барқыттан тігілген камзолдар жатты, олар сыртқы киім ретінде қолданылған. Камзолдар жеңді және жеңсіз болып тігіліп, танымал ою-өрнектермен безендірілген, алтын жіппен, моншақтармен немесе жиекпен әшекейленген. Әйелдерге арналған әшекейлер алтын, күміс, мыс және қола сияқты әртүрлі металдардан жасалған. Костюмдерді әрлеу үшін түрлі-түсті әйнек пен табиғи минералдар, мысалы, сердолик, маржан, інжу және маржан пайдаланылады [8,37-45].

Эстетикалық тұрғыдан алғанда, дәстүрлі қазақ костюмінің құрылымының семантикалық ерекшеліктері, оның түстік палитрасы және жеке элементтердің символикасы ерекше назар аудартады. Киімнің жоғары декоративтілігі көшпелі халықтардың концептуалды ойлауын, әлемді қабылдауын көрсетеді. Практикалық барлық ою-өрнек үлгілері нақты бір мағынаны білдіреді. Ісмер әйелдер өз жұмыстарында ерекше мағынаға мән берген. Мысалы, егер киімде «қошқар мүйіз» оюы болса, бұл өмірлік күшті, байлықты және өркендеуді білдіретін символ болып табылатын. Бақыт, еркіндік немесе тәуелсіздік тілегенде, адамға «құсмұрын» немесе «құсқанат» бейнесі бар заттар сыйға тартылған. Костюмде ою-өрнектермен әшекейленген зат сыртқы әлемнің жағымсыз әсерлерінен қорғай алады деп есептелген [9,87-95].

Қазақстандағы көптеген дизайнерлер ұлттық костюмнің өнер құрылымының маңызды элементтеріне сүйенеді, оның ішінде жалпы композиция мен бөлшектердің гармониясы, түстік шешімдер, дәстүрлі материалдар мен әшекейлеу әдістері, сондай-ақ ою-өрнек мотивтері. Өз жұмыстарында олар негізгі әдістерді қолданады, мысалы, стилизация, ассоциация және аналогия. «Костюмнің эстетикалық функциясы ең маңызды болып саналады, ал әлеуметтік және ритуалды аспектілерге әлдеқайда аз көңіл бөлінеді».

Қорытынды

Зерттеу нәтижесінде этникалық стильдің қазіргі сән әлеміндегі орны мен оның даму динамикасы айқын көрсетілді. Этникалық стиль – бұл тек киімдер мен аксессуарларды ғана емес, бүкіл ұлттық мәдениеттің, дәстүрлердің және экологиялық сана мен әлеуметтік жауапкершіліктің көрінісі. Ол өзінің эстетикалық және функционалдық ерекшеліктері арқылы қоғамның рухани құндылықтарымен тығыз байланысты [10,87-95].

Этникалық стильдің тарихы тереңде жатыр, ол XX ғасырдың 60-жылдарындағы хиппи қозғалысынан бастап, қазіргі заманғы сән индустриясындағы жаһандану үрдістеріне дейін дамыды. Алайда оның негізі ұлттық мәдениеттер мен халықтық дәстүрлерге, олардың табиғи және әлеуметтік контекстіне негізделген. Поль Пуаре мен Габриэль Шанель сияқты дизайнерлердің орыс мәдениетіне негізделген этникалық шығармалары оның сән әлеміндегі маңызды көрінісін көрсетеді. Бүгінде этникалық стиль экологиялық сана мен рационалды тұтыну идеяларымен үйлесіп, сән индустриясындағы жаңа тренд ретінде қалыптасуда. Ол

тек эстетикалық мән ғана емес, сондай-ақ ұлттық өзін-өзі тану мен гармонияның маңызды символы болып табылады. Этникалық стильдің болашағы жастардың шығармашылығы мен инновациялық шешімдерінде, ұлттық мұраны сақтап, оны заманауи мәдениетке бейімдеуде жатыр. Сондықтан этникалық стильдің сән индустриясындағы рөлі, оның мәдени мұраны сақтау мен жаңғыртудағы маңызы бүгінгі таңда өте өзекті. Этникалық стильдің дамуы ұлттық дәстүрлерді сақтап қана қоймай, оларды жаһандық деңгейде танымал етуге мүмкіндік береді, әрі мәдениеттің бірегейлігін сақтай отырып, адам мен табиғат арасындағы үйлесімділікті дәріптейді [11,47-55].

Глобализация жағдайында сән әртүрлі формалар мен композициялық шешімдердің алуандылығына ұмтылады, ал бұл этникалық топтардың визуалды кодтарына жүгірмей мүмкін емес. Олардың арасындағы алмасу эстетикалық тартымдылықтың жаңа үлгілерін жасап, мәдени байытуға әкеледі. Қазақ ұлттық костюмінің қиысы мен декоративті безендірілуінің ерекшеліктерін зерттеу, олардың қазіргі заманғы түсіндірмесін жасау авторларға инновациялар мен дәстүрлердің синтезін тауып, классикалық өнер тәжірибелері мен сәннің қазіргі трендтеріне негізделген түпнұсқалық композициялық шешімдер алуға мүмкіндік берді. Ұсынылған киім үлгілері ұлттық бояуды, заманауи трендтерді көрсетіп, тұтынушының күткен талаптарына сәйкес келеді. Мұндай эклектикалық тәсіл модельдердің алуандылығын қамтамасыз ету үшін жаңа элементтерді саналы түрде іздеуді білдіреді, бұл өнімдердің комбинациясы мен түстік шешімдері арқылы өндірушінің имиджіне жұмыс істейді және коммерциялық табысты қамтамасыз етеді. Этникалық тақырыпқа, әсіресе қазақ костюмінің ерекшеліктеріне жүгіну, рухани-эстетикалық тамырлары бар көркем образдардың дүниетанымдық маңыздылығын атап көрсетеді, бұл сөзсіз қазіргі заманғы дизайнның негізгі принциптерін көрсетеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Demshina, A.Yu. Etnotendentsii v prostranstve sovremennoi mody. Vestnik Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo universiteta kultury i iskusstv. 2011.161–164p. https://elibrary.ru/download/elibrary_16690759_43733193.pdf.
2. Khinayat B., Suzhikova A. Natsionalnaya odezhda kazakhskogo naroda. Almaty: Almatykitap baspasy, 2011г. 384p.
3. Parmon F.M. Kompozitsiya kostyuma. Odezhda, obuv, aksessuary. 2002. 312p.
4. Argyntbaev Kh.A. Istoriko-kulturnye svyazi russkogo i kazakhskogo narodov i ikh vliyanie na materialnuyu kulturu kazakhov v seredine XIX vv. // Trudy instituta istorii, arkheologii i etnografii. Almaty: 2009. 246p.
5. Rassokhina E.A. Kazakhskie natsionalnye traditsii v sovremennoi odezhde. Almaty: 2002. 80p.
6. Zhienbekova A.A. Natsionalnaya odezhda kazakhov kak fenomen kultury. Almaty: 2007. 144p.
7. Lipovetsky G. The Empire of Fashion: Dressing Modern Democracy. Paris: Gallimard, 2017. 150p.
8. Gofman A.B. Moda i lyudi: novaya teoriya mody i modnogo povedeniya. 2014. 43p.
9. Kalashnikova N.M. Narodnyi kostyum (semioticheskie funktsii). 2002. 216p.
10. Gorina G.S. Narodnye traditsii v modelirovanii odezhdy. 2024. 34p.
11. Қасиманов С. Қазақ халқының қолөнері. Алматы: Алматыкітап баспасы, 2016.256 б.
12. Мәлік М.М., Болысбаев Д.С., Мұхтар А.А. Ұлттық ою-өрнектерді жасанды интеллект арқылы жаңаша бейнелеу. «QAZAQTANÝ» республикалық ғылыми журнал 1(29) 03/2026. 192-199 б.

Referens liste:

1. Demshina, A.Yu. Etnotendentsii v prostranstve sovremennoi mody. Vestnik Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo universiteta kultury i iskusstv. 2011. P. 161-164. https://elibrary.ru/download/elibrary_16690759_43733193.pdf

2. Khinayat B., Suzhikova A. Natsionalnaya odezhda kazakhskogo naroda. Almaty: Almatykitap baspasy, 2011. 384 p.
3. Parmon F.M. Kompozitsiya kostyuma. Odezhda, obuv, aksessuary. 2002. 312p.
4. Argynbaev Kh.A. Istoriko-kulturnye svyazi russkogo i kazakhskogo narodov i ikh vliyanie na materialnuyu kulturu kazakhov v seredine XIX vv. // Trudy instituta istorii, arkheologii i etnografii. Almaty: 2009. 246p.
5. Rassokhina E.A. Kazakhskie natsionalnye traditsii v sovremennoi odezhde. Almaty: 2002. 80p.
6. Zhienbekova A.A. Natsionalnaya odezhda kazakhov kak fenomen kultury. Almaty: 2007. 144p.
7. Lipovetsky G. The Empire of Fashion: Dressing Modern Democracy. Paris: Gallimard, 2017. 150p.
8. Gofman A.B. Moda i lyudi: novaya teoriya mody i modnogo povedeniya. 2014. 43p.
9. Kalashnikova N.M. Narodnyi kostyum (semioticheskie funktsii). 2002. 216p.
10. Gorina G.S. Narodnye traditsii v modelirovanii odezhdy. 2024. 34p.
11. Kassimanov S. Qazaq khalqynyn qoloneri. Almaty: Almaty kitap baspasy, 2016. 256 p.
12. Malik M.M., Bolisbaev D.S., Muhtar A.A. Ultık oyu-ornekterdi jasandı intellekt arkılı zhanascha beyneleu. «QAZAQTANÝ» respublikalık ǵılımi zhurnal. 1(29) 03/2026. 192-199 b.

жауапты автор туралы мәлімет (толық аты жөні, жұмыс орны, телефон, электрондық поштасы) **Мұхтар Айгерім Амантайқызы** - М.Әуезов атындағы ОҚЗУ «Бейнелеу өнері және дизайн» кафедрасының магистр, оқытушысы: 8-771-823-66-94, aigerimmuxtar@inbox.ru